

Pravila Društva za tjelovježbu Hrvatski sokol u Čazmi

Društva za tjelovježbu u Hrvatskoj se osnivaju od kraja 19. stoljeća, točnije, od 1874, kada je osnovano prvo sokolsko društvo u Zagrebu. Uz osnivanje društva potrebno je donijeti pravila po kojima bi ono funkcioniralo. No, samo manji je broj pravila sačuvan. U ovom su članku prvi put objavljena *Pravila Društva za tjelovježbu Hrvatski sokol u Čazmi*. Napisana su 1912, a potvrđena 21. siječnja 1913. od strane Kraljevske hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade, Odjela za unutarnje poslove u Zagrebu.

Uvod

Sokolstvo je tjelovježbeni pokret koji se pojavio u drugoj polovini 19. stoljeća u Češkoj, unutar Austro-Ugarske Monarhije.¹ Nastao je u vrijeme velikih političkih, ekonomskih i društvenih previranja. Naime, ministar unutarnjih poslova Aleksandar Bach nastojao je nakon sloma revolucije 1848/1849 ukinuti autonomiju svih habsburških povijesnih pokrajina i zemalja.² Kao reakcija na njegov režim dolazi do buđenja nacionalne svijesti naroda unutar Monarhije. Miroslav Tyrš došao je na ideju osnivanja tjelovježbene udruge kojom će se mobilizirati društvo.³ Cilj sokolaša u Češkoj bio je prvenstveno okupljanje češkog naroda u borbi protiv germanizacije, a kasnije i okupljanje Južnih Slavena unutar Monarhije, buđenje nacionalne svijesti, borba za veće političke slobode i prava svih naroda. Tražili su ravnopravni položaj s Austrijancima i Mađarima.⁴ Iako je Bachov apsolutizam doživio svoju propast još 1859, nove sokolske ideje već su se proširile u Češkoj, a potom i dalje na prostor Slovenije i Hrvatske.⁵

¹ *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, s. v. „Sokol“. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=57005> (posjet 20. 3. 2023).

² *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, s. v. „Neoapsolutizam“. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=43365> (posjet 21. 3. 2023).

³ NADU 2005: 13.

⁴ PAAR 2011: 9.

⁵ Isto.

Prvo sokolsko društvo osnovano je 1862. u Pragu, a osnivač je bio Miroslav Tyrš. Kako bi oko sebe okupljali sve Južne Slavene, pokret je dobio neutralno ime – sokolski pokret.⁶ Sokol je ptica koja se često spominje u narodnim pjesmama, prikazana kao hrabra, smjela ptica koja leti visoko i prevladava sve prepreke, teži za slobodom.⁷ Iz Češke se sokolski pokret proširio u ostale slavenske zemlje, pa tako i u Sloveniju, a iz Slovenije u Hrvatsku. U Hrvatskoj od 1873. banom je bio izabran Ivan Mažuranić. Upravo su u vrijeme njegova mandata članovi sokolskog pokreta postavili temelje za njegovo širenje u Hrvatskoj. Jedna od aktivnosti sokolaša svakako je njihova prisutnost u školskom sustavu. Naime, ban je 1874. donio novi školski zakon za područje Banske Hrvatske, *Zakon ob ustroju pučkih školah i preparandijah*. Ovim je zakonom *tjelovježba* postala obvezni predmet za sve osnovne, građanske i učiteljske škole.⁸ Upravo zaslugom bana Mažuranića i gradonačelnika Zagreba Ivana Vončine sokolaši su preuzeli vođenje tjelovježbe u školama.⁹ Tu moramo spomenuti i njihovu izdavačku djelatnost, brojne knjige, časopise i priručnike koje su izdavali, a potom i držali predavanja o raznim temama.¹⁰

U Hrvatskoj je prvo sokolsko društvo osnovano 1874. u Zagrebu na inicijativu liječnika dr. Josipa Fona.¹¹ U to vrijeme njemačka nacionalna zajednica u Zagrebu željela je osnovati *Njemačko tjelovježbeno društvo Turnverein*. Kako bi ih preduhitрили, Privremeni odbor predložio je 15. srpnja 1874. prva pravila pod nazivom *Pravila zagrebačkog Društva za tjelovježbu Hrvatski sokol*. Potvrđena su 3. studenoga, a usvojena na skupštini Hrvatskog sokola 27. prosinca 1874. Pisana su na hrvatskom i njemačkom jeziku, a potpisao ih je podban Jovan Živković.¹²

Hrvatski sokol u Čazmi

Sokolske organizacije donose pravila svojih društava u kojima definiraju svoj rad. Većina sokolskih organizacija vjerojatno je postojala i prije nego što su donesena pravila, odnosno prije nego su podnijeli molbu za odobrenjem pravila. Naime, vrlo često društva nisu jasno navela u pravilima da imaju osigurane prostorije za sastanke i svoju djelatnost pa su se pravila često vraćala na doradu. Živko Radan u svom članku napominje kako su se pravila i po nekoliko puta znala vraćati, što je trajalo nekoliko mjeseci ili čak godina. Također, neke organizacije djelovale su a da nisu uopće bile registrirane.¹³

⁶ Isto.

⁷ Isto.

⁸ HORBEC, MATASOVIĆ I ŠVOGER 2017: 364.

⁹ BAČMAGA 2019: 301-302.

¹⁰ BUČAR 1911: 17.

¹¹ PAAR 2011: 11.

¹² Isto.

¹³ RADAN 1973: 1454.

Prva pravila sastavilo je zagrebačko Društvo za tjelovježbu. Privremeni odbor predložio je 15. srpnja 1874. ta prva pravila pod nazivom *Pravila zagrebačkog Društva za tjelovježbu Hrvatski sokol*. Ona su potvrđena 3. studenoga 1874., a usvojena na skupštini Hrvatskog sokola 27. prosinca.¹⁴ Hinko Mašek Bosnodolski u knjižici pod nazivom *Sokolsko vježbanje. Prva uputa za sokolska društva iz 1894.* objavio je *Osnovna pravila za sokolska društva uređena prema pravilima zagrebačkog „Sokola“*. Ova pravila trebala su pomoći drugim društvima prilikom registracije svojih društava.¹⁵ Knjižica je dio Zavičajne zbirke Gradskog muzeja Čazma, pristigla iz privatne knjižnice čazmanske obitelji Baumüller. Jesu li čazmanski sokoli imali ovu knjižicu prilikom sastavljanja svojih pravila, nije poznato, no sve ove odredbe nalaze se i u njihovim pravilima, iako redosljed nije jednak. Čazmanska su pravila detaljnije objašnjena.

Hrvatski sokol u Čazmi postojao je još 1910, dok su *Pravila Društva za tjelovježbu Hrvatski sokol u Čazmi* potvrđena tri godine kasnije, 21. siječnja 1913. Podatke o osnivanju Društva nemamo. Naime, nije sačuvan zapisnik konstituirajuće skupštine u kojemu bi se nalazili podaci o prvoj upravi, popisu svih članova, prijedlogu prostorije za vježbanje koja odgovara higijenskim uvjetima tog doba, kao i činjenica imaju li odgovarajuću osobu koja će voditi vježbe. O postojanju društva u Čazmi saznajemo tek posredno, kazivanjem sudionika. Ivan Pirak u intervjuu koji je dao Franji Jagatiću 1991. za novine *Večernji list* opisao je kako su sokolaši djelovali i izgledali u Čazmi. „Vježbali smo u kratkim bijelim hlačama i crvenoj košulji s hrvatskom trobojnicom i natpisom ‘Hrvatski sokol’, crvenim kapicama s resicama i sportskim papučama. Treniralo se dvaput tjedno u tadašnjem vatrogasnom spremištu u Čazmi.“¹⁶ *Pravila Društva za tjelovježbu Hrvatski sokol u Čazmi* sastavljena su u Čazmi 1912, a sastavilo ih je upravo spomenuto društvo. Potpisao ih je tadašnji starješina Bartol/Berthold Porges i tajnik društva Ivor (?)¹⁷. Molba za potvrdom pravila pod brojem 2.120 zaprimljena je iste godine. Odobrena su 21. siječnja 1913. pod brojem 59.757-1912, uz određene preinake. Odobrila ih je Kraljevska hrvatsko-slavonsko-dalmatinska zemaljska vlada, Odjel za unutarnje poslove. Pravila su potpisana od strane kraljevskog povjerenika i ovjerena pečatom.¹⁸ Isti dan odobrena je i molba za osnivanje Hrvatskog sokola u Ivanić-Gradu.¹⁹ Prvu javnu vježbu Hrvatski sokol u Čazmi organizirao je 1913.²⁰

¹⁴ PAAR 2011: 11.

¹⁵ MAŠEK BOSNODOLSKI 1894: 59-66.

¹⁶ JAGATIĆ 1991 (GMČ 8529/315).

¹⁷ Potpis nije čitljiv.

¹⁸ Hrvatski državni arhiv (dalje: HR-HDA), HR-HDA-79. Zemaljska vlada, Odjel za unutarnje poslove (dalje: UOZV), Serija pravila (dalje: SP) 2120/1913.

¹⁹ Nepoznat autor dokumenta darovanog Gradskom muzeju Čazma od strane Sportske zajednice Grada Čazme (nije obrađeno).

²⁰ GERIĆ 2005: 24.

Pravila sam pronašla u Hrvatskom državnom arhivu Zagreb u fondu HR-HDA-79 Zemaljska vlada. Unutarnji odjel. Nalaze se u seriji Serija pravila (SP), Pravila Društva za tjelovježbu Hrvatski Sokol, Čazma, pod signaturom HR-HDA-79 UOZV, SP 2120/1913. Gradski muzej Čazma u posjedu je digitalizirane verzije (netransparentnih predložaka) formata 297 x 420 mm.

Pravila donosim u cijelosti.

2120./1913.

PRAVILA

društva za tjelovježbu, Hrvatski Sokol u Čazmi
Naziv, društva, znak i odijelo: svrha i djelovanje društva

§ 1.

Društvo se zove „HRVATSKI SOKOL“ u Čazmi.
Društveni je znak: monogram s početnim slovima društva na hrvatskoj trobojnoj vrpici, a društveno odijelo: sokolska kapa sa perom sokolovim, surka i hlače od sivoga sukna, te crvena košulja i crni pas sprijeda sa društvenim znakom.

§ 2.

Svrha je društvu: gojenje i promicanje tjelovježbe.

§ 3.

Poslovni je jezik u svim granama Hrvatski.

§ 4.

Svrha u &.2. naznačena ima se postizavati:

1. tjelovježbom u odijelima
2. skupnim zabavnim sastancima i izletima
3. priredjivanjem javnih produkcija u tjelovježbi i natjecanju
4. podupiranjem društvenih članova, koji nastoje oko-gojenja i vježbanja tjelesne snage i okretnosti
5. osnivanjem posebnih društvenih odjela za vježbanje u pliva, nju, veslanju, mačevanju, strelanju, jahanju, vožnji na motociklu i.t.d.

Ako bi se pojedini društveni članovi složili u klub unutar ovog društva, da bilo pjevanjem, bilo glazbom, sudjeluju kod društvenih zabavnih sastanaka ili da goje posebnu granu tjelovježbe, /toč 5) smije ih upravni odbor pomagati materijalno i moralno ali tako da kraj toga samo društvo ne statuje.

Eventualni dohodak takvog kluba pripada društvu

§ 5.

Sokolsko odijelo smije društveni član nositi samo kod skupnih vježba, te društvenih zabava i svečanosti u kojima društvo korporira,,
tivno sudjeluje /&.1./

Članovi društva

§ 6.

U društvo može biti primljen svatko, tko je navršio 18 godina, te nije bio sudbeno kažnjen radi čina, počinjenog iz koristoljublja ili proti čudorednosti za osobe između 14 i 18 godina života držati će se posebni pripravnici naukovni tečaj za tjelovježbu: uvjete prima,, nja i nužni broj za otvaranje takovog tečaja ustanovljuje odbor.

§ 7.

Tko hoće da pristupi društvu imade to upravnom odboru prijaviti pismeno.

Ime dotičnika ima se objaviti na ploči za oglase u društvenim prostorijama, da svaki član uzmogne sastaviti prigovore, ako drži, da dotičnik u smislu ovih pravila ne može biti društvenim članom.

Osam dana iza oglašavanja odlučuje upravni odbor, da li se dotičnik prima i to bez svakog priziva.

Primljenom u društvo daje se prijavnica, a odbijenomu se dosta,, vlja odnosni zaključak odbora bez navoda razloga.

§ 8.

Društvo imade:

1. izvršujuće članove / gombače/.
2. utemeljitelje.
3. podupiratelje, i
4. začasne članove.

Utemeljitelji i podupiratelji mogu biti i redovitim gombačima, ako plaćaju za to ustanovljeni prinos.

§ 9.

Tko želi društvu pristupiti kao izvršujući član t.j. kao redoviti gombač, ima platiti u ime pristupnine 2 kruna, te se obvezati na godišnju članarinu od 12 kruna. – Članarina se plaća u mjesečnim obrocima po 1 krunu unapred oni članovi izvršujući, koji pripadaju staležu obrtničko – radničkom i pisarničkom plaćaju u ime pristup-

nine 1 krunu, a u ime članarine 60. filira mjesečno unapred ako tu pogodnost od odbora zatraže.

§ 10.

Pristupom obvezuje se svaki izvršujući član i svaki podupira,, telj, da će ostati članom najmanje jednu godinu.

Poslije prve godine može član istupiti kad god hoće, ako je uplatio cijelu godišnju članarinu i ako svoj istup odboru pismeno najavio najkasnije do 15 prosinca dotične godine; inače se smatra članom za cijelu slijedeću godinu.

Članovi koji trajno odlaze iz Čazme imadu u slučaju istupa iz

./.

./.

društva platiti članarinu za onu četvrt, u kojoj iz društva istupaju Visinu prinosa članova vlasna je mijenjati glavna skupština.

§ 11.

Podupirajući članovi su oni, koji pristupe društvu, te plaćaju godišnji prinos najmanje od 6 kruna. Ovaj se prinos plaća u četvrt,, godišnjim obrocima po 1. krunu 50 filira unapred.

§ 12.

Utemeljiteljem postoje tko uplati u društvenu blagajnu jedanput za uvijek prinos od najmanje 100 kr. Prinos se može i u dva godišnja obroka po 50 kr isplatiti.

Tko u tom roku neplati čitav utemeljiteljni prinos, prestaje biti utemeljiteljem a dotle uplaćena svota smatra se darom društvu

Utemeljiteljima mogu postati i obćine, korporacije i zavodi.

Utemeljitelj dobiva diplomu.

§ 13.

Začasnim članom može glavna skupština izabrati takove osobe, koje budu interese ovoga društva na osobiti način promicale ili se za razvoj domaće tjelovježbe osobito zaslužnim pokazale.

Začasni član dobiva diplomu.

§ 14.

Članovi društva imaju:

1. pravo glasa u glavnoj skupštini.
2. aktivno i pasivno pravo izbora /& 17./

3. stavljati ustmene i pismene predloge
 4. nositi društveni znak (& 1.)
 5. nositi društveno odijelo (& 1 i 5.)
 6. pravo na besplatnu obuku u svim granama tjelovježbe.
 7. pravo prisustvovati skupnim i javnim sastancima izletima i zaba, vama.
- Nositi društveno odijelo i uživati besplatnu obuku u tjelovježbi imaju pravo samo izvršujući i začasni članovi /& 8/ Nositi društve,, no odijelo može društveni odbor ipak dozvoliti i drugim članovima društva, koji ga za tu dozvolu razložno zamole.

Dužnosti članova:

§ 15.

Svaki je član dužan:

1. strogo se držati društvenih pravila i kućnog reda:
./.
./.
2. pokoravati se zaključcima glavne skupštine u upravnog odbora;
3. točno plaćati ustanovljene prinose;
4. primiti povjerene mu počasne društvene službe;
5. u obće revno i savjesno promicati interese društvene.

§ 16.

Upravni odbor može člana izključiti iz društva:

1. ako niti nakon pismene opomene odborove neplati dospjele obroke članarine;
2. ako se nepristojno vlada, bilo u društvu bilo izvan njega;
3. ako se ne pokorava odredbama društvenoga učitelja ili vodje;
4. ako u obće prekrši koju ustanovu društvenih pravila.

Izključeni član može se protiv odluke odbora pritužiti glavnoj skupštini, koja će u pogledu izključenja stvoriti konačnu odluku.

Uprava društva

§ 17.

Upravu društva vodi odbor, koji se sastoji od 6 do 10 članova i starešine/predsjednika/.

Svaki član upravnog odbora mora da je punoljetan i da redovito prebiva u Čazmi.

U odboru mora biti najmanje 4 izvršujućih članova. Služba je uprav,, nog odobra besplatna.

§ 18.

Starešinu i članove odbora bira glavna skupština većinom prisutnih članova na dvije godine.

Zamjenika starešine /podstarešinu/, zatim tajnika, blagajnika i čuva,, ra sprava bira odbor između sebe većinom glasova.

Učitelja tjelovježbe, društvenog vodju i društvenog liječnika bira odbor.

§ 19.

Istupi li pojedini odbornik izuzevši starosta tečajem godine iz makar kojega razloga, nema se za izbor novog odbornika sazivati glavna skupština /& 18/ nego je odbor vlastan izabrati novoga odbor,, nika iz sredine društvenih članova, koji će odborničku službu vršiti do iduće redovite ili izvanredne glavne skupštine.

§ 20.

Starešina stoji na čelu odbora i društva /& 33/ te zastupa društvo napram oblastima i inim osobama, te provadja sve zaključke odbora
·/·

i glavnih skupština. Ako je starešina zapriječen vrši, sva njegova prava i dužnosti zamjenik starešine a ako je i ovaj zapriječen vrši funkcije onaj odbornik, koga odbor zato odredi.

§ 21.

Tajnik vodi zapisnike i sve pismeno poslovanje društva.

Supotpisuje svaki spis sa starešinom.

Blagajnik vodi društvene račune, prima i zaračunava prinose pojed,, nih članova, isplaćuje društvene račune, no samo na doznaku starešine odnosno njegova zamjenika, utjeruje tražbine društva po naputku od,, bora, te je zato poslovanje odgovoran društvu.

Čuvar sprava imade se brinuti, da društvene sprave budu sigurno spremljene i da se ne oštete te svaki nestatak ili štetu ima odmah prijaviti odboru.

Djelokrug upravnog odbora

§ 22.

Upravni odbor imade:

1. sklapati ugovore u ime društva, te upravljati društvenom imovinom /&.33./
2. odlučivati o primanju i isključivanju članova /& 7 i 16/
3. izraditi kućni red i red za tjelovježbu.

4. opredijelivati skupne zabave, sastanke i izlete
5. predlagati glavnoj skupštini izbor začasnih članova.
6. imenovati društvenog učitelja tjelovježbe i na predlog prednja,,
čkog zbora društvenog vodju a po potrebi i društvenog liječnika.
Nadalje je odbor dužan podnašati glavnoj skupštini
7. izvješće o svom skupnom djelovanju za prošlu godinu
8. računa o primitku i izdatku o inventaru i o cijelom stanju dru,,
štenog imetka.
9. proračun za slijedeću godinu poslovanja.
10. ine eventualne predloge za promicanje društvene svrhe.

§ 23.

Upravni odbor stvara za sve članove valjane zaključke i to u svim pitanjima koja nisu pridržana glavnoj skupštini.

§ 24.

Sjednice upravnog odbora drže se po potrebi na poziv starešine ili njegova zamjenika odbor stvara sve zaključke većinom glasova. U slučaju razpolovljenih glasova odlučuje glas predsjedatelja, koji

·/·

·/·

inače ne glasuje.

Za valjanost odborskih zaključaka potrebno je da je prisutno barem 4 odbornika i starešina odnosno njegov zamjenik sjednički zapisnik ima na početku dojučer sjednice pročitati te po dvojici članova ovjerovati.

Prednjački zbor

§ 25.

Stručnom stranom društva upravlja vodja uz prednjački zbor po poslovniku.

Članove prednjačkog zbora kao i njihov poslovnik potvrđuje upravni odbor.

Glavna skupština

§ 26.

Glavne su skupštine:

1. redovite.
2. izvanredne.

Svaku glavnu skupštinu sazivlje starešina; oglasom na ploči u dru., štenim prostorijama i pozivima.

U pozivu se ima oglasiti i dnevni red i to najmanje 8 dana prije glavne skupštine.

Predlozi članova imadu se samo onda uzeti u pretres ako budu podu., prti sa 10 članova i barem 3 dana prije skupštine pismeno prijav., ljeni upravnom odboru, a odbor ih je dužan barem jedan dan prije skupštine oglasiti, na ploči u društvenim prostorijama.

Predlozi stavljeni na samoj skupštini imadu se pismeno uručiti pred., sjedatelju, a mora ih potpisati barem 10 članova.

Ovi će se predlozi pročitati, no raspravljati će se o njima smjesta samo onda ako na to pristane upravni odbor.

§ 27.

Redovita glavna skupština drži se svake godine u mjesecu siječnju. –

Njoj pripada:

- a./ izbor začasnih članova bez debate o ličnosti:
 - b./ izbor skupštine i 10 članova za odbor
 - c./ izbor triju revizora godišnjih društvenih računa.
- Ovi nesmiju biti ujedno i članovi upravnog odbora;

·/·

·/·

Revizori imaju prije obržavanja glavne skupštine točno izpitati društvenu blagajnu i račune sa odnosnim ispravama te o tom, pregle., danju podneti izvješće glavnoj skupštini koja na temelju njihova nalaza zaključuje o podijeljenju absolutorije upravnom odboru.

Nadalje pripada glavnoj skupštini:

- a./ odobriti proračun za slijedeću godinu;
- e/ odobriti izvještaj upravnog odbora o ukupnom djelovanju dru., štva minule godine;
- f./ Ustanoviti plaću učitelja tjelovježbe i eventualnu nagradu liečniku društvenom;
- g./ rješavati predloge upravnog odbora ili pojedinih članova:
- h./ rješavati prizive /& 16/
- i./ preinačavati ova pravila:
- k./ zaključiti razlaz društva i za taj slučaj raspolagati društe., nom imovinom /& 36/:
- l./ ovjeroviti stante sessione zapisnik o glavnoj skupštini po dvojici članova odredjenih po predsjedatelju skupštine.

§ 28.

Izvanrednu glavnu skupštinu može sazvati upravni odbor, kada god to potrebno bude. No zahtjeva li najmanje 12 članova pismeno, i nazna, čivši razlog, da se sazove izvanredna glavna skupština, dužan ju je upravni odbor najkasnije za 14 dana sazvati.

§ 29.

Za obdržavanje glavne skupštine potrebno je da bude prisutno barem 2/3 članova. Ako ih toliko ne dodje, može se slijedeća glavna skup,, ština obdržati odmah iza 8 dana i ona je vlastna stvarati valjane zaključke bez obzira na broj prisutnih članova.

§ 30.

Prisustvovati glavnoj skupštini i glasovati mogu samo članovi koji su posvema udovoljili svojim dužnostima /& 15. točka 3/.

§ 31.

Valjan zaključak u glavnoj skupštini stvara se većinom prisutnih članova, ali za promjenu pravila treba da su prisutne barem 2/3 društvenih članova.

U slučaju razpolovljenih glasova odlučuje glas predsjedatelja.

./.

./.

§ 32.

Izbor upravnog odbora i trojice revizora obavlja se pismenim glasovnicama, o predlozima se glasuje ustojanjem ili poimeničnim glasovanjem već kako skupština odredi za pojedini slučaj.

Koji kod prvog biranja ne poluče nadpolovičnu većinu, podpadaju užem izboru.

Ako se glasovi raspolove, odlučuje glas predsjedatelja koji inače ne glasuje.

Imovina društva

§ 33.

Imovina društva sastoji se iz pokretnina i nekretnina. od prinosa članova, i drugih dobrovoljnih prinosa, od darova, zapisa i inih do,, hodataka.

U društvene svrhe mogu se trošiti svi prihodi i sva imovina dru,, štvena osim nepokretne.

§ 34.

O troškovima društva odlučuje upravni odbor do 300 Kr. a glavna skupština preko 300 kruna.

Obranički sud

§ 35.

Razmirice iz društvenih odnošaja postale između članova ili između njih i upravnog odbora, rješava obranički sud koji se sastoji od pet članova društvenih.

Svaka si stranka bira po dva obranika, a ova četvorica biraju pe,, toga kao pročelnika: pri razpolovljenim glasovima odlučuje kocka. Ako je jedna prepirajuća se stranka upravni odbor, onda njegovi članovi nemogu biti obranici. Obranički sud odlučuje absolutnom većinom glasova.

Odluka obraničkog suda jest bezprizivna.

Prestanak društva.

§ 36.

Društvo prestaje:

a./ ako to naročito u tu svrhu sazvana izvanredna glavna skupština kojoj mora da prisustvuje nadpolovična većina svih članova sa dvie trećine prisutnih glasova zaključiti.

./.

./.

b./ ako bude od oblasti raspušteno:

c./ ako se članovi bez formalnog zaključka razidju.

U svakom se navedenom slučaju, ako glavna skupština neodredi ino što, imade sav društveni imetak nakon uplate eventualnih dugova inventarno predati u upravu občinskom poglavarstvu trga Čazme.

Ako se nakon 5 godina poslije predaje ne ustroji u Čazmi nikakvo Hrvatsko gombalačko društvo, prelazi spomenuti imetak u vlasništvo občine trga Čazme, da ga upotrebi u gimnastičke svrhe u svojim škola, lama.

Ako se pako tečajem toga vremena ustroji novo hrvatsko gimnastičko društvo u Čazmi imade se tada istome cjelokupna imovina bivšega Hrvatskog Sokola u Čazmi predati u vlasništvo.

U ČAZMI. dne 18. srpnja 1.912.

Društvo za tjelovježbu „HRVATSKI SOKOL“ u Čazmi.

STAREŠINA
Berthold Porges

TAJNIK
Ivor [nečitljiv potpis]

Broj 59757 – 1912.

Ova se pravila odobravaju time, 1./ da se u drugoj alineji &.10. rieči „prosinca“ do uključivo „sljedeću godinu“ imaju zamjenuti sa „dotičnog mjeseca“, jer samo tako može član izstupiti „kad god hoće“ 2./ da se točki c/ &.

27. ima još dodati „za vrijeme od jedne godine“ 3./ da se u drugoj alineji &. 36 rieči „U svakom slučaju“ do uključivo „ino što“ imaju zamjenuti sa „Ako glavna skupština koja je zaključila razlaz društva glede preosta-

./.

log društvenog imetka nikakove raspodjebe ne učini, ili ako nastupi slučaj predviđen pod točkom b./ ili pod točkom c./ prve alineje iste ustanove.“

Kr. hrv.slav.dalm.zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove

U Zagrebu, 21. siječnja 1913.

Za kr. povjerenika:

??

U ovom radu analizirat ću sadržaj osnovnih pravila za sokolska društva napravljena prema pravilima Društva u Zagrebu, pravila društava u Samoboru i Đakovu s pravilima Društva za tjelovježbu Hrvatski sokol u Čazmi. Pravila zagrebačkog Društva usvojena su 27. prosinca 1874, a *Osnovna pravila za sokolska društva (udešena prema pravilima zagrebačkog „Sokola“)* Hinka Mašeka Bosnodolskog objavljena su 1894. Pravila samoborskog Društva usvojena su 27. prosinca 1904, a pravila đakovačkog 17. rujna 1922. Usporedbe radi, pravila čazmanskog Društva usvojena su 1913.

Za početak usporedila sam broj parafa. U osnovnim pravilima ukupno ima 22 parafa, u samoborskim pravilima 20, đakovačkim 21, a u čazmanskim čak 36 parafa. Kada analiziramo strukturu pravila, jasno je kako su *Pravila Hrvatskog sokola u Samoboru* i *Pravila Društva za tjelovježbu Hrvatski sokol u Đakovu* pisana prema predlošku Hinka Mašeka Bosnodolskog. Jednak je redosljed i naziv svakog parafa. Razlika je jedino u tome što samoborsko Društvo nema definirano odijelo i troškove društva, a đakovačko nema definirane troškove. S druge strane, osnovna pravila ne sadrže paraf o Prednjačkom zboru. No, sva dostupna društva imaju taj paraf u svojim pravilima. Pravila čazmanskog Društva se na prvi pogled razlikuju od ostalih upravo po količini sadržaja i broju parafa, njihovu redosljedu, no detaljnom analizom utvrdila sam da pravila sadrže sve odredbe kao i ostala društva. Osnovni je sadržaj svakog parafa isti, pojedini su dodatno objašnjeni, a dio parafa dodan je i nema ih u osnovnim pravilima.

Budući da su pravila prethodno spomenutih društava napisana po uzoru na *Osnovna pravila za sokolska društva* Mašeka Bosnodolskog, ona će mi poslužiti za komparaciju s čazmanskim. Prve odredbe jednih i drugih pravila sadrže svrhu društva, poslovni jezik i društveno odijelo, dok su ona u čazmanskim pravilima detaljnije opisana. Ovdje je dodatno napisan i opisan društveni znak koji se u drugim pravilima ne spominje. Članovi su Društva isti, dok su u čazmanskim pravilima uvjeti primanja u Društvo detaljnije napisani, baš kao prava i dužnosti, istupi i isključenja svakog člana. Odredbe glavne skupštine, bila one redovite ili izvanredne, u obama su pravilima iste. Osnovna pravila sadrže pojam Upravnog vijeća, dok se čazmansko koristi pojmom Upravnog odbora, no ovlasti su im jednake. U čazmanskim pravilima dosta detaljno opisane su zadaće svih članova, kao i upravnih tijela, što nije slučaj u drugim društava, a što nije loše. Članovi društva u Čazmi željeli su svaki paraf pravila detaljno definirati kako bi bili sigurni kako postupati u različitim situacijama. Imovina Društva, prinosi članova jednako su opisani, dok je nešto više redaka posvećeno redovitim i izvanrednim troškovima u osnovnim pravilima. U čazmanskim pravilima to je spomenuto usput u cijelim pravilima. Uvjeti prestanka društva jednaki su, baš kao i djelatnost Obraničkog suda. Kao što je već ranije navedeno, dodatni paraf posvećen je Prednjačkom zboru. Prednjački zbor uz vođu upravlja stručnom stranom Društva. Članove zbora i njihov poslovnik potvrđuje Upravni odbor. Nažalost, više podataka o tome u

čazmanskom Društvu nemamo. Sva pravila završavaju mjestom i datumom kada su ona napisana, potpisom starješine (starosta) i tajnika.

Zaključak

Sokolstvo je tjelovježbeni pokret koji se iz Češke proširio na prostor cijele Austro-Ugarske Monarhije, pa tako i na područje Hrvatske. Osnivaju se sokolska društva, čije se djelovanje uređuje sokolskim pravilima. Bez obzira na to što je do početka I. svjetskog rata u Hrvatskoj djelovalo oko 180 društava, samo mali broj pravila dostupan je i objavljen. U ovom radu koristila sam se pravilima samoborskog Društva iz 1904, čazmanskog iz 1913, đakovačkog iz 1922 te osnovnim pravilima pisanim prema pravilima zagrebačkog Društva iz 1894. Zagrebačko društvo donijelo je prva pravila 1874. Analizom dostupnih pravila zaključila sam kako sva pravila sadrže iste odredbe napisane po uzoru na zagrebačko Društvo iz knjige Hinka Mašeka Bosnodolskog. Dok su pravila Hrvatskog sokola u Samoboru i Društva za tjelovježbu Hrvatski sokol u Đakovu pisana u potpunosti prema njegovu predlošku, čazmanska pravila malo se razlikuju. Sadržaj je isti, iste su odredbe važne za funkcioniranje svakog društva, bez obzira na mjesto i veličinu mjesta u kojem ono nastaje, ali su organizirane na drugačiji način. Poredak je drugačiji, osnovni članci puno su detaljnije objašnjeni i opisani, kao i različite mogućnosti i situacije. Razlog tomu može biti neiskustvo i svojevrsni strah od potencijalnih problema pa se to nastojalo izbjeći. *Pravila Hrvatskog sokola u Čazmi* bitna su jer govore o postojanju i djelovanju sokolskog društva u Čazmi. Osim toga, važna su i zato što nemamo druge izvorne građe o radu Društva. Ovo istraživanje samo je dodatno potvrdilo da je rad Društva za tjelovježbu Hrvatski Sokol Čazma izuzetno bitan za razvoj sporta na čazmanskome području. Čazmanci prate njihov rad, kupuju i čitaju njihove novine, knjige, odlaze na predavanja, javne vježbe i sletove. Iako je Hrvatski sokol prije svega bila tjelovježbena, a ne sportska organizacija, upravo putem njega Čazmanci dolaze u dodir s pojedinim sportovima. Društvo je imalo utjecaja na razvoj sporta i osnivanje prvih sportskih klubova na čazmanskome području. Sport kakav danas poznajemo u Čazmi razvija se tridesetih godina 20. stoljeća. Prvo se razvija nogomet, a potom i svi ostali sportovi. Čazmanski sportski klub „Zrinski“ osnovan je 1932. Upravo je „Zrinski“ preteča osnivanja sportskih udruga. Bio je to nogometni klub. Čazmansko ribarsko društvo svoja pravila donijelo je 1936. Kuglački klub „Čazma“ osnovan je 1938. Početke boksačkog kluba vežemo uz 1949, a streljaštva uz 1950. Ostali sportovi razvijaju se kasnije.

Bibliografija

Izvori

Hrvatski državni arhiv

HR-HDA-79. Zemaljska vlada, Odjel za unutarnje poslove (UOZV), Serija pravila (SP) 2120/1913.

Literatura

BAČMAGA, Ivan. 2019. Hinko Mašek Bosnadolski. Prilog za životopis, s osvrtom na začetke sokolstva u Vukovaru. *Historijski zbornik* 72/2: 291-320.

GERIĆ, Božidar. 2005. Hrvatski sokol u Bjelovaru. U *100 godina hrvatskog sokola u Bjelovaru*, ur. Dubravko Adamović, 20-32. Bjelovar: Gradski muzej Bjelovar.

HORBEC, Ivana, Maja MATASOVIĆ, Vlasta ŠVOGER. 2017. *Od protomodernizacije do modernizacije školstva u Hrvatskoj: zakonodavni okvir*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest.

JAGATIĆ, Franjo. 1991. Naraštajci Hrvatskog sokola. *Večernji list* (Zagreb), god. XXXV, br. 10173, 13. prosinca 1991.

MAŠEK BOSNODOLSKI, Hinko. 1894. *Sokolsko vježbanje. Prva uputa za sokolska društva*. Zagreb: Tisak Dioničke tiskare.

NADU, Mladen. 2005. *Hrvatski Sokol – Sesvete*. Sesvete: Muzej Prigorja.

PAAR, Adolf. 2011. *Hrvatski sokol*. Samobor: Društvo za športsku rekreaciju „Šport za sve“.

RADAN, Živko. 1973. Zbirka pravila gimnastičkih i sportskih organizacija od 1861. do 1914. u Arhivu Hrvatske. *Povijest sporta* IV/16: 1447-1489.

Elektronički izvori

BUČAR, Franjo. 2011. Razvoj hrvatskog sokolstva. *Spomenspis II. hrvatskog svesokolskog sleta: 12.-16. kolovoza 1911. u Zagrebu*.

[https://digitalnezbirke.kgz.hr/?pr=iiiif.v.a&id=18204&tify={%22pages%22:\[15\],%22panX%22:0.529,%22panY%22:0.328,%22view%22:%22info%22,%22zoom%22:0.951}](https://digitalnezbirke.kgz.hr/?pr=iiiif.v.a&id=18204&tify={%22pages%22:[15],%22panX%22:0.529,%22panY%22:0.328,%22view%22:%22info%22,%22zoom%22:0.951}) (posjet 20. 9. 2023)

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, s. v. „Neoapsolutizam“ <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=43365> (posjet 21. 3. 2023).

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, s. v. „Sokol“. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=57005> (posjet 20. 3. 2023).

Rules of the Croatian Sokol Gymnastics Association in Čazma

The beginnings of the Sokol movement are tied to Bohemia, whence it spread inside the Habsburg Monarchy. In Croatia, its beginnings are associated with the end of Bach's absolutism and the elevation of Ivan Mažuranić to the post of ban (royal governor) in 1873. With the passage of the Public School and Teacher Training College Organization Act, physical education became a mandatory course in all primary and secondary schools and teacher training colleges, and the members of the Croatian Sokol were placed in charge of instruction. The Sokol idea thus expanded into the smallest communities that had schools and physical education classes. This idea also made its way to Čazma. Rules were drawn up to govern the functioning of the Sokol associations. The first rules were compiled in 1874 by the Zagreb association, since this was the first to be established in Croatia. The "Rules of the Croatian Sokol Zagreb Gymnastics Association" were ratified at the end of that year. To ensure that the associations established later would have their own rules, Hinko Mašek Bosnodolski released a booklet called *Sokolsko vježbanje. Prva uputa za sokolska društva* [Sokol Exercise. First Instructions for Sokol Associations] in 1894 which contained the "Basic Rules for Sokol Associations Organized According to the Zagreb Sokol Rules." The rules of the Croatian Sokol Gymnastics Association in Čazma were written in 1912, and ratified on 21 January 1913. The activities of the Croatian Sokol in Čazma were essential to the development of sports and the establishment of sports clubs and associations in the wider Čazma area.

Key words: Croatian Sokol, Čazma, rules, Gymnastics Association, 20th century, sports
Ključne riječi: Hrvatski sokol, Čazma, društvena pravila, Društvo za tjelovježbu, 20. stoljeće, sport

Marina Junger
Centar za kulturu, Gradski muzej Čazma
Trg čazmanskog kaptola 13,
43240 Čazma
marinaj@muzejcazma.eu

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

55

BROJ 2

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo consists of the letters 'FF' in a stylized, bold font, followed by the word 'press' in a lowercase, sans-serif font.

ZAGREB 2023.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 55, broj 2

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Domagoj Tončinić

Glavna urednica / Editor-in-Chief

Inga Vilogorac Brčić

Izvršna urednica / Executive Editor

Kornelija Jurin Starčević

Uredništvo / Editorial Board

Jasmina Osterman (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac (moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Marijan Premović (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien),
Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo),
Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj),
Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd),
Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by

Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout

Marko Maraković

Lektura / Language editors

Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)

Edward Bosnar (engleski / English)

Tisak / Printed by

Tiskara Zelina d.d.

Naklada / Issued

200 primjeraka / 200 copies

Ilustracija na naslovnici

Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrčak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*